

การศึกษากิจกรรมในหลักสูตรโรงเรียนวิถิพุทธ ในโรงเรียน
ระดับประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2551

A Study of Buddhist Activities in Primary Schools of
Bangkok Metropolitan Administration, Academic Year 2008

แหวนทอง บุญคำ¹

Waenthong Booncome

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ.2551

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการจัดกิจกรรม 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรม และ 3) หาแนวทางในการพัฒนากิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาที่เข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 แห่ง ประชากรที่ศึกษาจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารจำนวน 75 คน ครูจำนวน 125 คน พระ จำนวน 75 รูป และนักเรียนจำนวน 1,250 คน โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 เครื่องมือ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริหาร 25 คน ครู 19 คน และพระ 27 รูป 2) แบบสอบถาม กลุ่มผู้บริหาร ครู และพระจำนวน 200 ชุด ได้รับคืน 183 ชุดคิดเป็นร้อยละ 91.5 กลุ่มนักเรียนจำนวน 1,250 ชุด ได้รับคืน 1,125 ชุดคิดเป็นร้อยละ 90 และ 3) จัดสนทนากลุ่มจำนวน 5 ครั้ง การวิเคราะห์ข้อมูล 1) ข้อมูลเชิงสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป โดยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ วิเคราะห์ระดับความพึงพอใจและระดับการปฏิบัติโดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) ข้อมูลเชิงสำรวจที่เป็นความคิดเห็นอื่น ๆ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และข้อมูลที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1) กิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธ ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จัดอันดับความสำคัญรายกลุ่มกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ กลุ่มกิจกรรมบูรณาการตามหลักสูตร กลุ่มกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ และกิจกรรมพิเศษอื่นๆ ส่วนการจัดอันดับความสำคัญระดับมากที่สุดรายกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมวันพ่อ-วันแม่แห่งชาติ กิจกรรมระลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์แผ่เมตตาและสงบั้ง กิจกรรมแห่เทียนพรรษาวันเข้าพรรษา และกิจกรรมทำบุญปีใหม่

2) ปัญหาและอุปสรรคการจัดทำกิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้บริหารมองปัญหาและอุปสรรคเป็น 3 ด้าน คือ (1) ด้านบุคลากร ขาดแคลนผู้มีความรู้

¹ ป.ธ.3.,ศน.ด. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ความสามารถทางศาสนา มีจิตวิทยาในการสอน มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (2) ด้านอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม โรงเรียนบางแห่งมีขนาดเล็ก สถานที่คับแคบไม่สะดวกในการจัดกิจกรรม บางแห่งอยู่ในแหล่งชุมชนมีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม (3) ด้านผู้เรียน นักเรียนส่วนใหญ่ที่รับเข้ามาเรียนมีคุณลักษณะอันไม่พึงประสงค์คิดว่ามาด้วย ต้องใช้กระบวนการจัดเวลาเป็นเวลานาน ส่วนครูและพระ มองปัญหาและอุปสรรคเป็น 3 ด้าน คือ (1) ด้านการบริหารที่ต้องปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ สามารถรองรับกิจกรรมที่เพิ่มขึ้น ใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมมากขึ้น อาจมีผลให้ความเข้มข้นทางวิชาการลดลง (2) ด้านบุคลากร ครูมีภาระงานเพิ่มขึ้นจากการเตรียมการสอนและการจัดกิจกรรมและยังไม่เข้าใจรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธอย่างถ่องแท้จนสามารถนำมาปรับบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ผู้ได้ก่ออย่างได้ผล (3) ด้านผู้เรียน เมื่อปฏิบัติกิจกรรมบ่อยๆ ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ประกอบกับสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียนมีสิ่งช่วยย่นไขมาก จึงมีโอกาสเบี่ยงเบนพฤติกรรมมาก

3) แนวทางการพัฒนากิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้บริหารเสนอแนะไว้ 3 ด้านได้แก่ (1) ด้านกิจกรรม ให้ดำเนินกิจกรรมที่โรงเรียนดำเนินการอยู่แล้วโดยปรับให้สอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันผ่านกิจกรรมบูรณาการหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมประจำสัปดาห์ (2) ด้านบุคลากรและเครือข่ายสนับสนุน รัฐควรเข้ามามีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธให้ครูและบุคลากรทางการศึกษารวมถึงพระช่วยสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียน จัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์กับชุมชนตามหลัก บวร ให้เข้ามามีส่วนร่วมสร้างสังคมวิถีพุทธ (3) ด้านผู้เรียนควรเน้นปลูกฝังระเบียบวินัย จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จัดหลักสูตรสถานศึกษาบูรณาการพุทธธรรมตามหลักไตรสิกขา บูรณาการเข้าในกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ ส่วนครูและพระ เสนอแนะไว้ 3 ด้านได้แก่ (1) ด้านกิจกรรม ต้องทำอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ส่งเสริมกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตแนววิถีไทย มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ กิน อยู่ คู่ ฟังเป็น (2) ด้านบุคลากร ควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธให้มากขึ้นผ่านการจัดทำแผน ปฏิทินปฏิบัติงาน การบูรณาการเข้าในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ สร้างจิตสำนึกความเป็นพุทธมามกะ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน (3) ด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ควรปรับให้สอดคล้องกับรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เน้นความสะอาด สงบ สว่าง

คำสำคัญ 1.กิจกรรม 2.โรงเรียนวิถีพุทธ 3.การบริหาร

Abstract

The objective of study of Buddhist Activities in Primary Schools of Bangkok Metropolitan Administration, Academic Year 2008 was to study concept of activities, the problem of activities management and to find the approach and development of the Buddhist activities.

The Methodology was focused in 50 Buddhist Schools of Bangkok Metropolitan Administration. The research's population was divided into 4 groups; (1) 75 school's executives, 125 teachers, 75 monks and 1,250 students. The collected data was divided into 3: (1) The interviews were divided into three groups: 25 school's executive, 19 teachers and 27 monks. (2) The questionnaires were

distributed through two groups: 183 out of 200 of school's executive teachers and monk were returned (91.5%), 1,125 out of 1,250 students were returned (90%). (3) Focus-group was managed 5 times. The data analysis was divided into 2: (1) General data were analyzed by frequency and percentage, the level of satisfactions and practices were analyzed by mean and standard deviation. (2) Other opinions in survey, interviews and focus groups were arranged, indexed, and analyzed by content analysis.

The results were found as follows:

1. Order of activities' groups were days and week activities, curriculum integrated activities, public relation activities and special activities. Order by most important activities was to pay respect to teacher ceremony, mother-father day ceremony, National religion and king recall, walk with lighted candles in hand around the temple, pray with mercy and meditate, the rainy candle flock in Buddhist Lent day, and New year merit ceremony.

2. The problem of activities management in schools' executive's viewpoints was divided into 3: Personnel; (1) lack of personnel who is able in religion field, teaching with psychology and able to manage knowledge process. (2) Building and environment; some school are small with less activities field, some placed in crowded community with unsuitable environment. (3) Student; most of student came with unwished behavior whose was trained for long time. The problems in viewpoints of teachers and monks were divided into 3: (1) Management; should adjust quality for increasing numbers of activities related time that can reduce academic. (2) Personnel; teacher's jobs increase by preparing knowledge process and activities, many teachers were not well known in Buddhist School style and was able to be effective to integrated knowledge process for student. (3) Student; students can be bored with case of doing activities many time, and environment around school can tempt students to unwished behavior.

3. The approach and develop meant of the Buddhist activities in schools' executive's viewpoints were divided into 3: (1) Activities; they should be carried by harmoniously adapting through integrated activities, day and week activities. (2) Personnel and supported clients; the government should support and promote knowledge in Buddhist school style for personnel who had relation in educational field including monks, promotion to research in classes, management of public-relation in HTS (Home Temple and School) principle by promoting participation in building Buddhist way society. (3) Students; should foster the discipline, promote activities which support wished behavior, integrate Buddhist principle especially Tri-sikkha or the Threefold Learning in curriculum through day and week activities. The approach and develop meant of the Buddhist activities in teacher's and monk's viewpoints were divided into 3: (1) Activities; they should be done more seriously and continually, promoted harmoniously with Thai way, focus in learning, proper eating, living watching and listening. (2) Personnel; they should focus in integrated activities through planning, making action plan, integrating in all group of learning principles, making harmoniously consciousness in lay disciple, and should be role model for students. (3) Building

and environment; they should be adapted and matched with Buddhist school style, focused in clean calm and come to light or wisdom

Keywords: 1.Activities 2. Buddhist schools 3.Management of Buddhist schools

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพปัญหาสังคมในยุคปัจจุบัน ที่ปรากฏอยู่ในสื่อแขนงต่างๆ ล้วนเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเสื่อมโทรมทางจริยธรรมของประชาชนในประเทศ ที่นับวันจะรุนแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ การออกกฎหมายที่เลียบขาดรุนแรง ลงโทษผู้กระทำผิดย่อมเป็นเพียงการแก้ไขที่ปลายเหตุ ไม่สามารถช่วยให้ปัญหาบรรเทาเบาบางลงได้เลย และไม่ได้ช่วยพัฒนาให้ประเทศชาติเกิดสันติสุขที่ยั่งยืน แสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหาที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ดำเนินการอยู่นั้น ไม่ใช่ทางออกที่จะนำสังคมไทยให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้

ทางออกอีกทางหนึ่ง ที่จะสามารถช่วยป้องกันปัญหาดังกล่าวได้ คือการเริ่มปลูกฝังรากฐานทางคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนตั้งแต่ยังเล็ก เพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมในวันข้างหน้า ภาครัฐเองก็ได้พยายามใช้ทางออกนี้เพื่อแก้ปัญหาเช่นกัน จึงกำหนดนโยบายด้านการศึกษาของชาติที่ว่าด้วยการปฏิรูปการศึกษา และได้ออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มีสาระสำคัญเพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้สมบูรณ์ด้วยความรู้และคุณธรรม

ยุคของการปฏิรูปการศึกษานี้ มีการพัฒนาหลักสูตรและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ซึ่งผสมผสานเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันและกันเพื่อสนองความต้องการของชีวิตและสังคม ให้คนมีคุณภาพปลอดพ้นจากความรุนแรงเบียดเบียนกันในทุกด้าน ทั้งความรุนแรงเบียดเบียนต่อมนุษย์ด้วยกันเองและต่อสิ่งแวดล้อม ลักษณะสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ต้องเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน การศึกษาคือเรื่องของชีวิตทั้งหมดที่ต้องศึกษาเรียนรู้ เพื่อปฏิบัติต่อสถานการณ์ต่างๆ ให้ได้ผลดีและเป็นอยู่ให้ดีท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ที่ชีวิตเกี่ยวข้องประสบอยู่ตลอดเวลา การศึกษาในโรงเรียนจึงต้องประสานเชื่อมต่อและเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาที่บ้าน ดังนั้น โรงเรียนนอกจากให้การศึกษาแก่เด็กแล้วจะต้องให้การศึกษาแก่พ่อแม่ด้วย

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนรูปแบบหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา ที่กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมแห่งการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ พ.ศ.2546 มีจุดประสงค์สำหรับเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับจุดเน้นการพัฒนาของประเทศ การตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าวของรัฐบาล ทำให้หน่วยงานทางพระพุทธศาสนาตอบรับด้วยการส่งเสริมกิจกรรมรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธเต็มที่ โดยเน้นกระบวนการให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หมวด 1 มาตรา 6 ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.ปัญหาวิจัย

- 1) กิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กหรือไม่
- 2) กิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ กิจกรรมใด ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก

3.วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
- 3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนากิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 4.1 ข้อมูลที่ได้ใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมในโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร
- 4.2 ได้ทราบปัญหา อุปสรรค และกระบวนการแก้ปัญหาการจัดกิจกรรมในโรงเรียนวิถีพุทธและนำเสนอให้โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมวิถีพุทธต่อไป

5.วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาได้แก่โรงเรียนประถมศึกษาที่เข้าร่วมรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 50 แห่ง

ประชากรที่ศึกษา มี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหาร ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม กลุ่มพระภิกษุช่วยสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน และ กลุ่มนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 คณะผู้วิจัยจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 25 คน ครู จำนวน 25 คน และ พระ จำนวน 25 รูป 2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม ได้แก่ นักเรียน จำนวน 1,250 คน ครู จำนวน 100 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 50 คน และพระจำนวน 50 รูป 3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยใช้เครื่องมือสนทนากลุ่ม จำนวน 100 คน ได้แก่ ผู้บริหารจำนวน 5 คน ครูจำนวน 5 คน พระจำนวน 5 รูป และนักเรียน จำนวน 85 คน

วิธีการเลือกกลุ่มประชากร 1. ทำการเลือกโรงเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 435 โรงเรียน โดยการเลือกตัวอย่างสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) แบบไม่ใส่คืน ด้วยการจับสลาก จำนวน 50 โรงเรียน 2. พระจำนวน 951 รูป เลือกเจาะจงพระในโรงเรียนที่จับสลากได้โรงเรียนละ 1 รูป ตามที่โรงเรียนมอบหมาย รวม 50 รูป ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 435 คน เลือกแบบเจาะจงตามโรงเรียนที่จับสลากได้โรงเรียนละ 1 คน รวม 50 คน คัดเลือกผู้บริหารแบบบังเอิญ 3. ครูจำนวน 12,988 คน เลือกแบบเจาะจงจากโรงเรียนที่จับสลากได้ 50 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คน รวม 100 คน คัดเลือกแบบเจาะจงครูกลุ่ม

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่โรงเรียนมอบหมาย 4. นักเรียนจำนวน 129,380 คน จากจำนวน 3,677 ห้องเรียน สุ่มเลือกห้องเรียนจากโรงเรียนที่จับฉลากได้ 50 โรงเรียนๆ ละ 1 ห้องเรียนๆ ละ 25 คน รวม 1,250 คน คัดเลือกห้องเรียนแบบบังเอิญ 5. ผู้บริหาร พระ ครู และนักเรียน จำนวน 100 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 5 โรงเรียน จากจำนวนโรงเรียนที่จับฉลากได้ 50 โรงเรียนๆ ละ 20 คน จาก 5 โรงเรียน รวม 100 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ตามที่ทางโรงเรียนที่จับฉลากได้จัดเตรียมไว้ให้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้แก่ 1.แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Quasi-structured interview) 2.แบบสอบถาม (Questionnaire) และ 3.กรอบการทำกลุ่มสนทนา (Focus group) แต่ละเครื่องมือมุ่งประเด็นถึงกิจกรรมในหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเครื่องมือที่คณะผู้วิจัยร่วมกันสร้างขึ้น

6.สรุปผลการวิจัย

จากการที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องนี้สามารถสรุปได้เป็นผลสำเร็จจากการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการสำรวจ สัมภาษณ์และจัดกลุ่มสนทนาประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้ผลการวิจัยดังนี้

1) ผลผลิต (Product) ได้แก่ กิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ที่โรงเรียนปฏิบัติ คือกิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมวันพ่อ-วันแม่แห่งชาติ กิจกรรมระลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และกิจกรรมเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์แผ่เมตตาและสงบนิ่ง กิจกรรมแห่เทียนพรรษาวันเข้าพรรษา และกิจกรรมทำบุญปีใหม่ กิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ กิจกรรมเรียนธรรมะ กิจกรรมรักการอ่าน กิจกรรมสวดมนต์ตอบปัญหา กิจกรรมการอาราธนาในพุทธศาสนพิธี กิจกรรมมัคคุเทศก์น้อย กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา กิจกรรมเข้าวัดวันพระ กิจกรรมโครงการครอบครัวอบอุ่นด้วยพระธรรม

2) ผลลัพธ์ (Outcome) กิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธที่โรงเรียนจัด ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน คือ นักเรียนสนใจเรียนเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เวลาครูให้ฝึกปฏิบัติสมาธิ จิตใจนักเรียนสงบดี นักเรียนช่วยเหลือพ่อ-แม่ หรือผู้ปกครองทำงานบ้านเสมอ นักเรียนกล่าวขอบคุณทุกครั้งเมื่อได้รับการช่วยเหลือ นักเรียนขอโทษทุกครั้ง เมื่อล่วงเกินผู้อื่น นักเรียนตั้งใจเรียนและตั้งใจฟัง เวลาครูสอน นักเรียนชอบนั่งสมาธิ นักเรียนชอบไหว้พระสวดมนต์ เวลาไหว้พระสวดมนต์ นักเรียนตั้งใจปฏิบัติ ไม่เล่น ไม่คุย นักเรียนเชื่อฟังครู-อาจารย์ นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลา นักเรียนมีนิสัยใฝ่เรียนใฝ่รู้ และรักการอ่าน นักเรียนพูดภาษาไทยชัดเจน นักเรียนรักษามารยาทแบบไทย รักวัฒนธรรมไทย นักเรียนรุ่นพี่ ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่รุ่นน้อง เมื่อได้รับมอบหมายงาน นักเรียนมีความรับผิดชอบ นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน นักเรียนตื่นตื่นดีใจทุกครั้ง ที่โรงเรียนพาไปร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมวิถีพุทธ ทำให้นักเรียนรู้จักดูแลตัวเอง กิจกรรมวิถีพุทธ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทางสังคม กิจกรรมวิถีพุทธ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทางจิต กิจกรรมวิถีพุทธ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทางปัญญา

3) ผลกระทบ (Impact) ที่ได้จากโครงการวิจัยนี้ มีดังนี้

- (1) หน่วยงานระดับนโยบาย สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำแผนพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ให้เยาวชนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
- (2) โรงเรียนที่เข้าร่วมรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศ สามารถนำกิจกรรมไปปรับบูรณาการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทของโรงเรียน

8. ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) ผลการศึกษาพบว่า เจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545 มุ่งไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต แม้กระทรวงศึกษาธิการจะกำหนดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นรูปแบบหนึ่งในการจัดการศึกษา การเข้าร่วมรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปโดยสมัครใจของโรงเรียน การจัดกิจกรรมบูรณาการของแต่ละโรงเรียนก็เป็นไปโดยความสมัครใจ เช่นเดียวกัน โดยมีวิธีการและกรอบการดำเนินการกว้าง ๆ ทำให้แต่ละโรงเรียนดำเนินการไปตามสภาพทรัพยากรที่มีอยู่ และดำเนินการกิจกรรมในลักษณะของการทดลองปฏิบัติหรือตามความเคยชินที่ได้เคยดำเนินการมา การนิเทศ กำกับ ติดตาม ส่งเสริมให้กำลังใจ จากหน่วยงานระดับนโยบายมีน้อย ดังนั้น หน่วยงานระดับนโยบาย ในที่นี้ได้แก่สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดคือกระทรวงศึกษาธิการ จึงควรรนำกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธที่ดำเนินการประสบความสำเร็จ เป็นแบบอย่าง หรือเป็นต้นแบบสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธอื่น ๆ ในการดำเนินการ ประกอบกับการมีนโยบายในการนิเทศ กำกับ ติดตาม การส่งเสริมให้กำลังใจอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมมีทิศทางชัดเจนเป็นรูปธรรม ส่งผลต่อการพัฒนาเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

(2) หน่วยงานระดับนโยบาย ควรสนับสนุนและจัดตั้งระบบเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษา และข้ามเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระบบการบริหาร การพัฒนาบุคลากร การพัฒนากิจกรรมบูรณาการ การจัดทำสื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีการระดมทรัพยากรเข้ามาสนับสนุนการดำเนินการรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

ควรรนำผลการวิจัยที่ได้ครั้งนี้ เป็นข้อมูลประกอบการดำเนินการกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธในองค์ประกอบหลัก ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้การดำเนินการกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธประสบความสำเร็จเป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้แก่

(1) องค์ประกอบด้านกิจกรรม โดยกิจกรรมที่โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินการและมีผลประเมินระดับมากที่สุด จะเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนทั่วไปดำเนินการอยู่แล้ว ส่วนกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมบูรณาการวิถี

พุทธที่มีผลประเมินระดับมาก(คู่มือฉบับกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธตามความเห็นของผู้บริหาร ครู พระ เพิ่มเติม ในภาคผนวก ฉ) หรือจะเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนวิถีพุทธได้คัดเลือกนำมาใช้กับโรงเรียนของตน โดยบูรณา การเข้าในหลักสูตรสถานศึกษา กำหนด คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน บูรณาการในการจัดหน่วย การเรียนรู้ สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน บูรณาการในวิถีชีวิตประจำวัน

(2) องค์ประกอบด้านบุคลากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู พระและชุมชน ควรเป็นแบบอย่างที่ดี เป็น กัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้นและสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ ซึ่งเกิดขึ้นได้โดยการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมพัฒนา ร่วมรับผิดชอบ

(3) ด้านอาคารสถานที่สภาพแวดล้อม ควรปรับให้สอดคล้องกับรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ เน้น ความสะอาด สงบ สว่าง มีสถานที่หรือห้องสำหรับปฏิบัติธรรม มีศูนย์รวมสื่อและอุปกรณ์การจัดการเรียนรู้

3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

(1) ศึกษาติดตามประเมินผลรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาผู้เรียนตาม เจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

(2) ศึกษาการพัฒนากิจกรรมรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ รายการกิจกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนา ผู้เรียน

9. บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). ผู้การศึกษาแนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

พระเทพโสภณ. โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย. ในโรงเรียนวิถีพุทธ, พระศรีธวัชเมธี (บรรณาธิการ), พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. สรุปการดำเนินงานศึกษาและพัฒนาโรงเรียน วิถีพุทธ วิถีธรรม ปีการศึกษา 2550. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2551.

10. คำขอบคุณ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความกรุณาของหน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูง ได้แก่ 1.สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่สนับสนุนทุนการวิจัย 2.อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ได้แก่ รศ.ดร.ศรีศักดิ์ สุนทรไชย พระมหาสุเทพ สุปณฺฑิติโต ดร.อำนาจ ช่างเรียน และ ดร.สุภาพร ศรีเรืองสกุล 3.กลุ่มประชากร ซึ่งเป็นผู้บริหาร ครูและพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ที่เอื้อเฟื้อเมตตาให้สัมภาษณ์และอนุญาตให้เก็บข้อมูลการวิจัย ขอขอบคุณ นายสันศึก มุ่งคุณ ที่เป็นผู้ช่วยภาคสนามในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์เชิงนโยบายในการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และใช้ประกอบการจัดหรือพัฒนากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ หรือโรงเรียนรูปแบบอื่นต่อไป